

СТАН ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИРОВИНОЮ МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Є.П. Гнатенко, аспірант

Миколаївський державний аграрний університет

У статті розглянуто джерела забезпечення сировиною молокопереробних підприємств, її кількісний та якісний стан, а також ряд проблем, що постають як перед виробниками молочної сировини, так і молокопереробними підприємствами.

Ключові слова: сировина, поставка молока та молочної продукції, якість сировини, ціни закупки сировини.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Ефективність та стабільність функціонування молочної промисловості будується на своєчасному забезпеченні її сировиною. Від кількості і якості сировини залежать обсяги виробництва, асортимент і якість молочної продукції. На даному етапі молочної комплекс України і його фундамент – сировинна база знаходяться в складному економічному становищі. Протягом 19 років поголів'я корів скорочується, зменшуються надой молока, якість молока – сировини не відповідає світовим стандартам, сезонні коливання виробництва молока порушують стабільність діяльності молокопереробних підприємств. Таке становище молочної промисловості визначає актуальність досліджень.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанням ефективного розвитку молокопродуктового підкомплексу АПК приділяли увагу вітчизняні і зарубіжні науковці, а саме: О.М. Бабіч, Л.В. Гончар, Т.І. Дузар, М.М. Ільчук, Т.М. Мостельська, О.О. Олійник, П.Т. Саблук, Й. Шумпетер, М. Фрідмен, М. Портер та інші [1-2]. Теоретичні, методичні та практичні аспекти розвитку молокопереробних підприємств України містяться у працях вчених В.І. Бойка, О.А. Козак, В.П. Коткова, М.К. Пархомця та інших [3]. Проте, незважаючи на це, існує ціла низка невирішених питань, пов'язаних із забезпеченням сировиною

молокопереробних підприємств, або питань, що виникають у зв'язку із впливом на сировинну базу різноманітних факторів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Кількісний стан поголів'я корів і середні надої молока на корову – це основні джерела зростання обсягів виробництва молока. Поголів'я корів усіх категорій господарств України з 1990 по 2009 рік скоротилося на 66,5% (із 8,5 млн гол. до 2,9 млн гол.), а у 2009 році поголів'я корів порівняно з попереднім роком зменшилося на 7,7%. У зв'язку з цим відповідно знизилася виробництво молока на 52,7% (із 24,5 млн т у 1990 році до 11,6 млн т у 2009 році). Аналогічна тенденція відбувається й у Миколаївській області. Поголів'я корів зменшилося на 65,8% (із 281,2 тис. гол. у 1990 році до 96,2 тис. гол. у 2009 році). Виробництво молока скоротилося вдвічі (із 743,4 тис. т у 1990 р. до 367,6 тис. т у 2009 р.). Позитивним в такій ситуації як в Україні, так і у Миколаївській області є зростання, починаючи з 2001 року по 2009 рік, середнього надою молока з 2,6 тис. кг/гол. до 3,8 тис. кг/гол., тобто на 46,2 %, але це менше у порівнянні з Німеччиною (6,4 тис. кг/гол.), Польщею (4,5 тис. кг/гол.), США (8,9 тис. кг/гол.), Ізраїлем (9,5 тис. кг/гол.).

Різке скорочення виробництва молока сільськогосподарськими підприємствами є однією з основних причин сировинних проблем у молокопереробників, які проявляються не тільки у зменшенні виробництва сировини, а й у її якості та підвищенні ціни на неї.

Метою дослідження є розгляд ряду проблем, що постають як перед виробниками молочної сировини, так і перед переробними підприємствами. Це стосується негативної тенденції поголів'я молочного стада, якості сировини, стабільності її надходження на молокопереробні підприємства та закупівельних цін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досліджуючи виробництво молока господарствами Миколаївської області за 2000-2009 роки (табл.1), можна відмітити, що існує позитивна тенденція. Починаючи з 2001 року і в наступні

роки по відношенню до 2000 року зростали загальні обсяги виробництва молока, але при цьому структура виробництва залишалася несприятливою.

Таблиця 1

**Виробництво молока господарствами
Миколаївської області**

Роки	Всі категорії господарств		у тому числі			
	тис. т	темп росту до 2000 р.,%	сільськогосподарські підприємства різних форм власності		господарства населення	
			тис. т	питома вага,%	тис. т	питома вага,%
2000	346,8	-	91,2	26,3	255,6	73,7
2001	387,2	111,6	84,0	21,7	303,2	78,3
2002	431,7	124,5	76,5	17,7	355,2	82,3
2003	425,3	122,6	47,7	11,2	377,6	88,8
2004	444,9	128,3	42,9	9,6	402,0	90,4
2005	432,3	124,7	40,9	9,5	391,4	90,5
2006	413,1	119,1	38,7	9,4	374,4	90,6
2007	379,2	109,3	32,3	8,5	346,9	91,5
2008	368,8	106,3	29,8	8,1	339,0	91,9
2009	367,6	106,0	30,4	8,3	337,2	91,7
Темп росту 2009р. до 2000р, %	106,0	-	33,3	31,6	132,1	124,4

Джерело: Держкомстат України. – www.ukrstat.gov.ua/

Так, сільськогосподарські підприємства за 9 років зменшили обсяги виробництва молока у 3 рази (із 91,2 тис. т до 30,4 тис. т), питома вага у загальному обсязі за 2009 рік складає 8,3%. Господарства населення, навпаки, з 2000 року по 2004 нарощували обсяги виробництва молока із 255,6 тис. т до 402,0 тис. т, але починаючи із 2005 року, відбулося зниження виробництва до 337,2 тис. т.

Основними постачальниками молока та молочної продукції на молокопереробні підприємства є господарства населення, що наглядно видно із табл. 2.

Таблиця 2

Поставка молока та молочної продукції від різних категорій господарств на молокопереробні підприємства Миколаївської області, тис. т

Всі категорії господарств	Роки					2008р. у % до 2000р.
	2000	2005	2006	2007	2008	
Надійшло – усього	135,0	219,3	257,6	292,0	276,1	204,5
в тому числі від:						
а) сільгосппідприємств	50,6	29,5	95,3	112,6	110,3	217,8
їх питома вага, %	37,5	13,5	37,0	38,6	39,9	-
б) господарств населення	84,4	189,7	145,9	176,1	164,4	194,9
їх питома вага, %	62,5	86,5	56,6	60,3	59,6	-
в) інших господарських структур	-	0,1	16,4	3,3	1,4	-
їх питома вага, %	-	-	6,4	1,1	0,5	-

Джерело: Держкомстат України. – www.ukrstat.gov.ua/

Питома вага поставок молока та молочної продукції від господарств населення у 2008 році – 59,6%, а від сільськогосподарських підприємств – 39,9%. В цьому є як позитивні, так і негативні моменти. Позитивним є те, що господарства населення продають на переробку молоко за дешевшою ціною. За даними Держкомстату України, закупівельні ціни на молоко від господарств населення на початок грудня 2009 року були 2,5-3,2 грн/л, а від сільгосппідприємств надходило молоко на молокопереробні підприємства в середньому за ціною 3,5-4,1 грн/кг [4]. Негатив проявляється в тому, що найслабшою ланкою молока – сировини, що виробляється селянськими господарствами, є його низька якість. Щоб забезпечити безпеку такої молочної продукції, молокопереробні підприємства несуть додаткові витрати, доводячи господарське молоко до на-

лежного рівня якості. Таке молоко безпечне, але не відповідає європейському рівню якості.

Як свідчать дані експертів, у Європейському Союзі на переробку приймається молоко тільки класу «екстра». В Україні відсутня мотивація виробництва молока «екстра». За даними асоціації «Український клуб аграрного бізнесу», виробництво молока «екстра» складає 1,4%, вищого сорту – 33,3%, I сорту – 61,4%, II сорту – 6% і несортового молока – 0,9% [5]. Така сировина не відповідає світовим стандартам і може використовуватися тільки для виробництва молочної продукції на вітчизняний ринок.

Таблиця 3

Сезонні коливання виробництва молока у всіх категоріях господарств Миколаївської області*

Період	2007 р.		2008 р.		2009 р.	
	тис. т	питома вага,%	тис. т	питома вага,%	тис. т	питома вага,%
Січень	14,9	3,9	15,3	4,1	15,9	4,3
Лютий	21,0	5,5	20,1	5,5	20,5	5,6
Березень	31,0	8,2	29,8	8,1	29,6	8,1
Квітень	38,0	10,0	36,8	10,1	36,8	10,0
Травень	38,3	10,1	41,1	11,1	41,2	11,2
Червень	38,8	10,2	38,1	10,3	38,1	10,4
Липень	42,3	11,2	38,7	10,5	39,2	10,7
Серпень	40,3	10,6	37,3	10,1	34,6	9,4
Вересень	36,7	9,7	36,4	9,9	36,5	9,9
Жовтень	33,5	8,8	32,9	8,9	32,1	8,7
Листопад	24,9	6,6	23,6	6,4	22,9	6,2
Грудень	19,5	5,2	18,7	5,1	20,3	5,5
За рік	379,2	100,0	368,8	100,0	367,6	100,0

*Розрахунок здійснено на основі статистичної інформації Держкомстату Миколаївської області за 2007-2009 роки.

Наступною проблемою, з якою стикаються молокопереробні підприємства, являється відсутність стабільності у забезпеченні їх сировиною. Ці підприємства зіштовхуються з

дефіцитом сировини з листопаду по лютий місяці в зв'язку із сезонними коливаннями виробництва молока в господарствах (табл. 3).

Дослідження всіх категоріях господарств Миколаївської області показало, що питома вага виробництва молока з листопаду по лютий місяці 2009 року знаходиться у межах від 4,3% до 6,2%. Саме в цей період року відбувається отіл селянських корів, а основний постачальник молока – господарства населення. Для сільгосп підприємств питання сезонності не актуальне: там отіл відбувається за графіком, але їх обсяги виробництва молока в 11 разів менші, ніж у господарствах населення, і вони не можуть забезпечити сировиною молокопереробні підприємства.

Найменші обсяги виробництва молока спричиняють зростання цін як на сировину, так і на молочну продукцію. Отже, щоб забезпечити виробництво сировиною, молокопереробним підприємствам доводиться завозити її із сусідніх областей. Нерідко відстань складає 320-350 кілометрів, а це додаткові витрати і зростання цін на молокопродукцію. Крім того, відбувається конкурентна боротьба між переробними підприємствами за виробника сировини, а на якість сировини вони звертають увагу в останню чергу.

Висновки та перспективи подальших розробок. Проведені дослідження дають підставу зробити такі висновки: у молокопродуктовому підкомплексі АПК відбувається скорочення виробництва, згортання ділової та економічної активності. Основні фактори таких явищ – незадовільне фінансове забезпечення, непрацюючі державні програми підтримки, відсутнє кредитування, непродумана цінова політика.

Вирішити проблеми кількісного стану поголів'я корів, на дою молока на корову, ціни і якості молока-сировини можливо за рахунок створення селянами сільгоспкооперативів.

Ще одним шляхом вирішення вище зазначених проблем є інтеграція виробництва, створення комплексів: тваринницька ферма – молокопереробне виробництво. Але впровадження

цих заходів та програм повинно проводитись і регулюватись на державному рівні, через впровадження різних цільових програм розвитку та стимулювання. Держава зобов'язана забезпечити їх ефективне виконання.

Подальші дослідження будуть спрямовані на аналіз стабільності та сучасного стану розвитку молокопереробних підприємств України та Миколаївської області.

ЛІТЕРАТУРА

1. Саблук П.Т. Економіка виробництва молока і молочної продукції в Україні / П.Т. Саблук, В.Г. Бойко. — К. : ННЦ «ІАЕ», 2005. — 340 с.
2. Хорунжий М.Й. Агропромислові формування як засіб продовольчої безпеки України / М.Й. Хорунжий // Економіка АПК. — 2008. — № 10. — С.25 — 30.
3. Шкурак Н.В. Ефективність функціонування молоко- і м'ясопереробних підприємств / Н.В. Шкурак // Економіка АПК. — 2008. — №10. — С. 47— 50.
4. Ціни на продукти в Україні перевищують світові [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.oglyadach.com/news/2010/1/5/216588.htm - 76к.
5. Продукты с привкусом кризиса. На украинском рынке появилось множество фальсификатов [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.publicity.kiev.ua/catalog/Novosti/Produkty_s_privkusom_krizisa_Na_ukrainskom_rinke_poyavilos_mnozhestvo_falsifikatov.html - 66.к